

HONTI HENRIETT

A gyermekvédelmi törvény a nemzetközi jog és a gyakorlat tükrében

Magyarországon utoljára 1901-ben volt hatályban átfogó, gyermekvédelemmel kapcsolatos törvény. Az 1901-ben elfogadott VIII. és XXI. törvénycikkek szabályozták a gyermekmenhelyek felállítását és az elhagyott gyermekekről való állami gondoskodást. 1997-ben *A gyermek jogairól és a gyermekügyi igazgatásról* szóló törvényjavaslat parlamenti vitája során több képviselő is hangsúlyozta, hogy szellemiségében az 1901-ben elfogadott törvényt tekintik az új gyermekvédelmi törvény elődjének.

Az elmúlt évtizedekben a gyermekvédelmi szakemberek gyakran hívták fel a figyelmet arra, hogy gyermekvédelmi rendszerünk válságba jutott. Ennek legfőbb oka a rendelkezésre álló szűkös források mellett az elavult intézeti struktúra volt. A gyermekvédelmi intézmények jelentős része leromlott állapotban van, és a szakemberek képzettsége is jóval elmarad a kívánatostól. Nem hagyható figyelmen kívül az Európai Unióhoz való csatlakozás várható hatása sem, aminek pedig előfeltétele az EU joganyaga, az *acquis communautaire* átvétele, azaz a jogharmonizáció. Tehát a törvény megalkotása több szempontból is a Magyar Országgyűlés kötelezettsége volt.

Magyarországon a 18 év alatti gyermekek teszik ki az ország lakosságának körülbelül az egynegyedét. A veszélyeztetettként nyilvántartott gyermekek száma folyamatosan növekszik, 1996 végén számuk már 313 ezer volt.¹ A gyermekvédelmi törvény a veszélyeztetettség fogalmát a következők szerint határozza meg: olyan – magatartás, mulasztás vagy körülmény következtében kialakult – állapot, amely a gyermek testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődését gátolja vagy akadályozza. A modern társadalomban nemcsak a gyermek személyiségét, hanem magát a gyermekkort is veszélyezteti. A gyermeket veszélyeztető leggyakoribb ok a szegénység. A mai Magyarországon a szegénynek mondható népesség nagy része a sokgyermekes családok közül kerül ki. Ezen túlmenően említést kell tennünk a modern élettel együtt járó változásokról is, amelyek a gyermekeket fokozottan veszélyeztetik: alkohol- és drogfüggőség, gyermekprostitúció stb.

A fentiek alapján megállapítható, hogy a rendszerváltás időszakának talán legnagyobb vesztesei a gyermekek. Egyrészt ezt a szomorú helyzetet kívánja orvosolni az új gyermekvédelmi törvény. Másrészt a törvény megalkotása nemzetközi kötelezettségeink miatt is sürgető volt: Magyarország aláírta, és

¹ A népjóléti miniszter 1997. 02. 04-i parlamenti exposéjából.

az 1991. évi LXIV. törvénnyel kihirdette a New Yorkban 1989. november 20-án kelt, a Gyermekek Jogairól szóló Egyezményt (továbbiakban: Egyezmény). Magyarország ezzel vállalta, hogy 1993. december 31-ig elfogadja az Egyezmény követelményeinek megfelelő jogszabályokat. Az Egyezményhez való csatlakozásunk következményeként, a jogharmonizáció érdekében vált szükségessé, hogy az Országgyűlés jogalkotási programjába minél előbb bekerüljön a gyermekek védelmét szabályozó törvényjavaslat. Ez azonban csak többéves késéssel valósult meg. A törvényelőkészítés folyamata csak nem egy évtizedig tartott. Beszédesebb tény, hogy a Parlament elé a törvénytervezet 13. változata került. Fontos megemlíteni, hogy a Népjóléti Minisztérium a gyermekvédelemmel foglalkozó elméleti, gyakorlati szakemberek, társadalmi és szakmai érdekképviselői szervezetek széles körét vonta be a jogszabályelőkészítésbe.² A Parlament a törvényjavaslatot a kormánypártok és az ellenzéki pártok konszenzusának eredményeként 1997 áprilisában fogadta el.

Nemzetközi normák a gyermekvédelmi törvényben

Az egyes államok fejlettségbeli különbözősége veti fel a kérdést: vajon szabályozható-e univerzális szinten a gyermeki jogok védelme? A kérdés megválaszolásához nemcsak az eltérő gazdasági fejlettséget kell figyelembe venni. A családdal kapcsolatos eltérő felfogások, tradíciók, a helyi szokások is döntő szerepet játszhatnak. Így merül fel – az univerzális szabályozás mellett – a regionális szabályozás igénye és lehetősége. A gyermekek jogairól szóló ENSZ Egyezményben részes államok esetében a regionális szabályozás csak abban az esetben jogos és indokolt, ha ez a szabályozás – a gyermekek érdekében – túlmutat az Egyezmény rendelkezésein. Érdekesebb ebből a szempontból az Európai Unió és az Európa Tanács keretében a regionális szabályozásra irányuló kezdeményezések. Így az Európai Parlament egy, a gyermekek jogairól szóló európai charta létrehozását célzó határozatban hitet tesz a gyermekek jogairól szóló, 1989-ben elfogadott ENSZ Egyezmény megerősítésének szükségessége mellett. Ugyanakkor a regionális szabályozás kezdeményezését azzal indokolja, hogy a Közösségben élő gyermekek eltérő problémákkal is találkozhatnak, vagyis az európai integráció folyamatából adódó bizonyos jelenségek e gyermekeket különösen érinthetik.

A regionális szabályok igénye nem csökkenti a gyermekek jogairól szóló ENSZ Egyezmény jelentőségét: alkalmazásának egyetemes igénye és lehetősége nem becsülhető le. Az Egyezmény számos keretjelleget tartalmaz, az alapelveknek megfelelő részletszabályokat az államok adottságaiknak megfelelően dolgozzák ki és alkalmazzák, feltéve, ha azok megfelelnek a gyermek mindenekfelett álló érdekének. E részletszabályok kidolgozása az államok részéről hárompólusú megközelítést igényel: a gyermekek, a szülők és az államok oldaláról. Leegyszerűsített séma szerint az államoknak

² Mintegy nyolcvan szervezettel egyeztettek, mire a betervezett szöveg elkészült.

részletesen rendelkezniük kell a gyermekek, a szülők jogairól, kötelezettségeiről és az állami szervek kötelezettségeiről.

Ha az államok között kultúrájuk, ideológiájuk, gazdasági fejlettségük, természeti adottságaik stb. tekintetében léteznek is különbségek, a gyermekek helyzetének megítélésében – az alapelvek szintjén – lényegében egyetértés áll fenn az államok közösségének tagjai között. Minden államnak saját intézményi és jogi keretein belül kell erőfeszítéseket tennie a gyermekek védelmére, megfelelő életkörülményeinek biztosítására. A gyermekvédelmi szabályozás ténylegesen az adott állam életfeltételeit tükrözi. Igaz, a megfelelő szabályozás elő is segítheti a körülmények kedvező változását. A gyermekek helyzetének jogi szabályozása kétségtelenül érzékeny fokmérője az egy adott államban uralkodó viszonyoknak: mutatja az életkörülmények alakulásának tendenciáját, a társadalmi fejlődés várható irányát. Ha ezen megállapítás alapján Magyarországra tekintünk, azt gondolom, hogy semmi okunk az aggodalomra, hiszen a gyermekvédelem új szabályozása minden szempontból az emberi, illetve a gyermeki jogokat próbálja védeni, és vitathatatlanul demokratikus szemlélettel közelíti meg a kérdést. Problémák leginkább a korszerű Európa-konform elveknek a gyakorlatba való átültetéséből adódnak.

A nemzetközi normák és az 1997. évi XXXI. törvény összevetése alapján megállapítható, hogy az új szabályozás megfelel a sokat hivatkozott „európai normáknak”. A törvény egyik elismert értéke a családcentrikusság. A gyermek alapvető joga, hogy saját családjában, családi környezetében nevelkedjen. Az állami és önkormányzati szervek kötelessége mindent megtenni annak érdekében, hogy ne kelljen a kiskorút – például anyagi okokból – a családjából kiszakítani. A gyermekvédelmi törvény olyan új szemléletet tükröz, amely a gyermeket a korábban uralkodó megközelítéstől eltérően jogainak biztosítása során a család integrált részének tekinti, nem pedig a családtól elválasztott, különálló személynek. Ezt az elvet a Gyermekek Jogairól szóló Egyezmény 9. cikkelyében is megtaláljuk, miszerint a részes államoknak gondoskodniuk kell arról, hogy a gyermeket szüleitől, azok akarata ellenére ne válasszák el, vagy csak akkor, ha ez a gyermek „mindenekfelett álló érdekében” történik. A családcentrikusság fellelhető még az Emberi Jogok Európai Egyezményének 8. cikkelyében³ és a Kiegészítő Jegyzőkönyv 5. cikkelyében⁴ is. Ugyanakkor ezen cikkelyek nem akadályozzák azt, hogy az államok a gyermekek érdekében beavatkozzanak. Az Európai Szociális Chartában már sokkal konkrétabb a családok előtérbe helyezése, hiszen a 16. cikkelyben a részes felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy „*olyan intézkedésekkel támogatják a családi élet gazdasági, jogi és szociális védelmét, mint például a szociális vagy családi szolgáltatások nyújtása, adóügyi intézkedések, a család szükségleteihez igazodó lakások építése, juttatása a fiatal házaspárok részére*”.

A gyermekvédelmi törvény – összhangban az Egyezmény 3. cikkelyével – deklarálja a gyermek mindenekfelett álló érdekét. A gyermekek védelmét

3 Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 8. cikkelye a családi élet tiszteletben tartásáról szól.

4 A Kiegészítő Jegyzőkönyv 5. cikkelye a házastársak egyenlő jogairól és polgári jogi felelősségéről szól.

ellátó helyi önkormányzatok, gyámhivatalok, bíróságok, rendőrség, ügyészség, más szervezetek és személyek kötelesek minden más érdek előtt a gyermek érdekét érvényesíteni.

A törvény másik pozitívuma, hogy a prevencióra helyezi a hangsúlyt. Nemzetközi és hazai vizsgálatok egyaránt azt állapították meg, hogy a megelőzés sokkal olcsóbb és eredményesebb, mint a későbbi válságkezelés. Ezzel összefüggésben kell szólni arról, hogy a törvényben a családsegítő és a hatósági funkció elválik egymástól. A jogszabály sorrendiséget állapít meg, mely szerint elsősorban családtámogatási szolgáltatások révén kell a család elvesztett egyensúlyát helyreállítani. A család életébe hatósági eszközökkel történő beavatkozásra kizárólag végső esetben kerülhet sor, ha a gyermek védelme más módon már nem valósítható meg. Az Egyezmény több cikkelye kötelezi a részes államokat a családok, illetve gyermekek anyagi támogatására – például a társadalombiztosításon keresztül – az Európai Szociális Charta 17. cikkelye pedig az anyák és gyermekek szociális és gazdasági védelemre való jogáról rendelkezik. A szerződő felek⁵ kötelezettséget vállaltak arra, hogy az anyák és gyermekek szociális és gazdasági védelemre való jogáról rendelkeznek és megteszik a szükséges intézkedéseket, „*beleértve a megfelelő intézmények és szolgáltatások létrehozását vagy fenntartását*”. Ilyen intézmények például az állami bölcsődék és óvodák, az államilag támogatott iskolai tankönyvek és felszerelések értékesítése, a gyermekgondozási segély.

A törvény harmadik, említésre méltó jellegzetessége a kiváló rendszerszemlélet. Az már önmagában is hatalmas előrelépés, hogy egy jogszabályban szabályozzák a gyermekek alapvető jogait, a gyermekvédelmi gondoskodás rendszerét, továbbá a gyámügyi igazgatás szervezetét és feladatait. Emellett a törvény végrehajtása feltételezi a szociális szféra, az egészségügyi intézményhálózat, az oktatás, az ifjúságvédelem, a családsegítés, az államigazgatás, a gyámügyi hatóságok és a rendőri szervek együttműködését. A gyermekvédelmi feladatok ellátásába a törvény a civil társadalmat is bevonja, meghatározva a nem állami közreműködők tevékenységének szakmai követelményeit.

A gyermekvédelmi törvényről

Az 1901-es, Széll Kálmán nevéhez fűződő *Állami Gyermekvédelem Alaptörvénye* óta ez az első, egységes szerkezetbe foglalt gyermekvédelmi törvény.⁶ Az 1997. évi XXXI. törvény hatályba lépése előtt gyermekek védelmével kapcsolatos rendelkezéseket csak különböző ágazati jogszabályokban találhattunk, amelyeket 1991-től számtalanszor módosítottak. A Parlament 1991-ben hirdette ki a Gyermekek Jogairól szóló ENSZ Egyezményt, 1995-ben pedig a családi jog, a büntető jogszabályok, a közoktatási törvény és a családok támogatásának rendszere változott meg alapjaiban. Az új törvény érinti

⁵ Az Európai Szociális Charta magyar ratifikációja még folyamatban van.

⁶ A Parlament 1997. április 22-én 18 óra 51 perckor közmegegyezéssel elfogadta az 1997. évi XXXI. törvényt a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról.

a gyermeki jogokat, biztosítja az állam és az önkormányzatok közötti feladatok megosztását, azoknak a törvényi garanciáknak a kiépülését, amelyek a gyermekek számára biztonságot, védelmet nyújtanak. A törvény rendelkezik a kis létszámú gyermekotthonok (max. 40 fő) és lakásotthonok (max. 12–15 fő) működtetéséről, valamint a preventív gyermekvédelem elsődlegességéről. A törvény kiemelten kezeli a családokból kikerült kiskorúak visszahelyezését a családba, megfelelő előkészítés után. Minden arra irányul, hogy a gyermek problémáit megoldják, bármilyen gondjával tudjon hová fordulni. Ezenkívül elsődleges szempont, hogy fejlődése a vérszerinti családban legyen biztosított. Ennek érdekében a törvény átalakította az egész gyermekvédelmi rendszert, és pénzbeli ellátásokkal, illetve újfajta szolgáltatásokkal próbálja segíteni a családokat.⁷ A törvény meghatároz bizonyos szolgáltatásokat a gyermekjóléti alapellátásokon belül, amelyek segíthetik a rászoruló családokat, illetve elsősorban a gyermekeket egyrészt abban, hogy anyagi okok miatt ne kerüljenek ki a családból, másrészt abban, hogy fejlődésük, testi-lelki egészségük, megfelelő nevelkedésük biztosítva legyen.

A gyermekjóléti szolgálatok helye az új gyermekvédelmi rendszerben

Nem kétséges, hogy az új gyermekvédelmi törvény elfogadása előtt a hazai intézményrendszer teljesítménye messze elmaradt az optimálistól. Az új törvény életbelépésének az adhat értelmet, ha pozitív változásokat idéz elő a rendszer működésében. A megoldás pedig az lehet, ha minden olyan funkciót közszolgáltatásnak nyilvánítanak, amely a gyermek családban történő nevelkedését, illetve veszélyeztetettségének megelőzését, megszüntetését szolgálja. Ezen feladatok ellátásában – összhangban a nemzetközi egyezmények elvárásaival – a gyermekjóléti szolgálatok játszanak központi szerepet. A szolgálat feladatainak taxatív felsorolását a törvény tartalmazza, így csak néhányat szeretnék közülük kiemelni.

Álláspontom szerint a nemzetközi normák áttekintéséből az tűnik ki, hogy a két leglényegesebb, és korábban a törvényhozási munkát leginkább befolyásoló nemzetközi egyezmény előírásainak gyakorlati átültetése nagyrészt a Gyermekjóléti Szolgálatok feladatkörébe tartozik. A prevenció a magyar gyermekvédelmi törvényben is olyan sarkalatos pont, amely szinte kizárólag a gyermekjóléti szolgálatok feladata. Ide tartozik az információnyújtás, a szabadidős tevékenységek szervezése. Itt csak utalhatunk a gyermekek tájékoztatáshoz való jogára, az egyesülési és gyülekezési jogára és a pályaválasztással kapcsolatos információkhoz való hozzájutás jogára. A prevencióhoz kapcsolódik az ún. jelzőrendszer működtetése, tehát az egyéb gyermekintézmények munkatársai munkájának koordinálása, összefogása, ösztönzésük arra, hogy jelezzék, ha veszélyeztetett gyermekkel találkoznak, illetve

⁷ A törvény komolyan veszi azt a kitételét, miszerint „a gyermeknek joga van ahhoz, hogy segítséget kapjon a saját családjában történő nevelkedéséhez, személyiségének kibontakoztatásához, a fejlődését veszélyeztető helyzet elhárításához, a társadalomba való beilleszkedéshez, valamint önálló életvitelének megteremtéséhez.”

vegyenek részt a saját területükön a veszélyeztetettség megszüntetésében (2. ábra). Nem kétséges, hogy itt a gyermekek ama jogáról van szó, miszerint a „szociális védelem köz- és magánintézményei, a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozó szervek minden, a gyermekeket érintő döntésükben a gyermek mindenekfelett álló érdekét veszik figyelembe elsősorban”.

A családcentrikusság alapfeltétele, hogy működjön gyermekjóléti szolgálat az adott településen. Egyes feladatait családsegítő szolgálat is elláthatja, bár a szolgálatok többnyire azon belül működnek. Ez alól az egyik, de nem egyetlen kivétel az ún. védelembe vétel, ami egy félig-meddig hatósági beavatkozás, és amelyre például a települési önkormányzat jegyzője is kizárólag a Gyermekjóléti Szolgálat családgondozóját rendelheti ki, tehát más intézmény többek között ebben a feladatkörben sem helyettesítheti (1. ábra). Esetgazdaként lép fel, szervezési feladatai vannak, ismernie kell azokat a szolgáltatásokat, amelyeket bárki az ő ellátási területén nyújtani tud a gyermekek részére. Ráadásul meghatározott időközönként össze kell ülnie ezekkel az intézményekkel, és meg kell vitatnia az általános gyermekvédelmi helyzetet, majd egy esetmegbeszélő csoport keretében az egyes családok, gyermekek ügyeit. Tudnia kell, hogy ki mit tesz a gyermekek ellátásával kapcsolatban, illetve az adott gyermekkel kapcsolatban, az ő működési területén belül.

A gyermekjóléti szolgálatok lesznek a rendszer ütközőzónái. Ha a szülő nem működik együtt a szolgálattal, a szolgálatnak kötelessége lesz eljárni, és az eddigiekkel szemben a különböző hivataloknak reagálniuk kell a jelzésére (ha szükséges hatósági határozattal, de mindenképpen írásban). Ez óriási felelősséget ró a gyermekjóléti szolgálatokra. Ha például elmulasztja jelezni a Gyámhivatalnak, ha egy gyermek testi-lelki épsége veszélyeztetett az adott családban, és nem emelik ki őt onnan időben, akkor a szolgálat munkatársának felelősségre vonása is elképzelhető. Ugyanakkor minden a gyermekekkel foglalkozó intézménynek jelzési kötelezettsége van, és a szolgálat kötelessége az ilyen jelzés alapján eljárni.

Korábban nem volt a hatósági munkát megelőző, azt információkkal segítő, minden településen működő szolgáltató tevékenység. A Gyermekjóléti Szolgálat hivatott pótolni ezt a hiányt: összegyűjti a településen a gyermekekkel kapcsolatos információt, tájékoztatja a rászoruló családokat a támogatási lehetőségekről és segíti őket érdekeik érvényesítésében. Szükség esetén kezdeményezi a hatósági beavatkozást, amennyiben más lehetőséget nem lát a gyermek védelme érdekében. Előkészíti a családjából kiemelt gyermek visszahelyezését, segíti a családdal való kapcsolattartást. A lényeg tehát az, hogy a hatósági döntéseket körültekintőbb, információban „gazdagabb” előkészítő munka után, és ami a legfontosabb, köztes alternatív megoldási módok kipróbálása után hozzák meg.

Korábban sokszor előfordulhatott, hogy több, különböző területen dolgozó szakember foglalkozott ugyanazzal a problémás családdal, de éppen azért, mert nem tudták a munkájukat összehangolni, erőfeszítéseik eredménytelenek maradtak. Az elkövetkezőkben a szolgálatok feladata lesz koordinálni az egy-egy ügyben érintett intézmények, illetve szakemberek munkáját.

A törvény alkalmazásának korai tapasztalatai

A gyermekvédelemmel foglalkozó szakemberek igen eltérő elvárásokkal tekintettek az új törvényre. Voltak, akik a hatályos alacsony szintű jogszabályok tartalmát szerették volna törvényi formában viszontlátni. Egy ilyen megoldás megőrizte volna a hibákat és elszalasztotta volna a jobbítás lehetőségét. Volt, aki arra számított, hogy a törvény egy csapásra újjávarázsolja majd a szakemberek, intézmények, hatóságok munkáját. A gyermekek védelme terén nem pusztán újraszabályozásra, hanem átfogó reformra volt szükség. Véleményem szerint az új gyermekvédelmi törvény meg is felel ennek az elvárásnak, hiszen teljesen új intézményeket, új cselekvési rendszert vezet be. Ugyanakkor átülteti azokat az európai elveket, nemzetközi normákat, amelyek a gyermekek jogaival foglalkozó nemzetközi egyezményekben jelentek meg.

1997. november 1-jétől dolgozom a derecskei Jóléti Szolgálat Alapítvány Gyermekjóléti Szolgálatának munkatársaként. Pillanatnyilag a családsegítő szolgálat vezetőjével együtt, ketten foglalkozunk gyermekvédelemmel, ebben a megközelítőleg 10 000 lakost számláló kisvárosban. A törvény hatályba lépése előtti továbbképzések és tájékoztatók alkalmával mindig úgy éreztem, hogy ez felemelő és fontos feladat, amellet, hogy óriási felelősséggel is jár. Egyúttal azt is reméltem, hogy talán most elismerik a szociális munka létjogosultságát, és a szociális munkások felelősségét. „A törvény nem titkolt célja az, hogy újra felépítse a gyermekek ügyében eljárók társadalmi elismertségét, presztízsét.”⁸ Sajnos, hiú reményt tápláltam. A szakma presztízsét nem emelte, ha november helyett csak májusban készült el a törvényhez tartozó végrehajtási rendelet, azaz a „használati utasítás”. A kérdés az: kivívhatják-e a közvélemény, illetve a szakma elismerését a gyakran bizonytalan, a saját helyzetükkel, jogaikkal tisztában nem lévő, a szakszolgálatok (GYIVIK) folyamatos információs segítségére szoruló szakemberek? Ráadásul ki vannak téve annak, hogy az összes hatóság rájuk hárítja a felelősséget.

Eltérő szempontból, de ugyancsak gondban vannak a szakemberek az adminisztráció területén is.⁹ Nem tisztázott, hogy milyen minőségű és mennyiségű adminisztráció a „megfelelő”. A már meglévő „adatlapok” távol állnak a valóságtól, a hatóságokkal és más, gyermekekkel foglalkozó szakemberekkel, intézményekkel nem tisztázott a szolgálat adminisztratív kapcsolata. Irreálisak az elvárások az elvégzendő feladatok terén is, hiszen a legtöbb településen minimális létszámmal működő szolgálatok nem képesek a prevencióra koncentrálni, miközben a „tűzoltó munka”, illetve a hatóságok információval történő ellátása, továbbá a megelőző pártfogás és a rövid határidőre elrendelt felülvizsgálatok kötik le a teljes munkaidőt, de sokszor annak többszörösét is. A rendszeres gyermekvédelmi támogatás normatív, kizárólag jövedelemhatárhoz kötött juttatás. Hallhattuk annak idején az ígéretet, hogy az állami költségvetés fogja finanszírozni és az önkormányzatok megkapják a folyósításhoz szükséges normatívát. Egyrészt olyan széles réteg jogosult

⁸ Dr. Kökény Mihály népjóléti miniszter mondta, parlamenti felszólalásában.

⁹ A közelmúltban megrendezett, a gyermekjóléti szolgálatokban dolgozók országos szakmai értekezletén elhangzott felszólalásokra alapozva.

erre a támogatásra, ami kérdéssé teszi, hogy a költségvetés képes-e finanszírozni, vagy az önkormányzatok máshonnan lesznek majd kénytelenek pénzt elvonni erre a célra. Másrészt pedig nem azt éri el vele a törvény, amit véleményem szerint eredetileg akart, azaz a lecsúszó középrétegek támogatását.

Nagyon sok problémát okozott annak kialakítása a gyakorlatban, hogy a támogatást milyen körülmények esetén nyújtsák természetben. Több önkormányzat számára nem volt egészen egyértelmű, hogy mely esetekben és milyen feltételek között lehet természetben nyújtani a rendszeres, illetve a rendkívüli gyermekvédelmi támogatást. A szolgálatok és az önkormányzatok között vita alakult ki azzal kapcsolatban, hogy csak a védelemben vett gyermekek részére nyújtható-e ez a fajta támogatás természetben, vagy bármely kiskorú családja megkaphatja ilyen formában. A pillanatnyi gyakorlat szerint bármely gyermek családja igényelheti természetben, de a gyermekjóléti szolgálat javaslatára az önkormányzat csak és kizárólag természetben állapíthatja meg ezt a támogatást.

Nehezíti a szakemberek közötti együttműködést, hogy a gyermekvédelemben hosszú ideje dolgozók sokszor úgy érzik, hogy az újonnan létrehozott gyermekjóléti szolgálatok munkatársai az ő kenyerüket veszik el. Miközben a szolgálat feladatai közé tartozik, hogy úgymond működtesse a jelzőrendszert, koordinálja a gyermekvédelemben dolgozók munkáját. Nemcsak az előbb említett okból adódnak problémák, hanem abból is, hogy ellenőrzésnek, irányításnak érzik a szolgálat tevékenységét. Ennek elhárítására az egyetlen megoldás az, ha közös fórumot (gyermekkoordinációs bizottságot, esetmegbeszélő csoportot) hoznak létre, ahol együtt dolgozhatnak, megbeszélhetik közös eseteiket, problémáikat, és ezáltal megvalósulhat a jelzőrendszer működtetése és az együttműködés kialakítása is.

Az új gyermekvédelmi törvény rendkívül modern és sokrétű. A probléma csak az, hogy szerintem nem kellően átgondolt és „testreszabott”. Nemcsak a korábbi gyermekvédelmi rendszer szempontjából kell megvizsgálni az új szabályozást. Csak akkor lehet sikeres bármilyen változtatás, ha az adott területen dolgozók elvárásait, adottságait, és nem utolsósorban a regionális sajátosságokat is figyelembe veszik. Nagyon fontos, hogy a végrehajtási rendelet konkrétan szabályozza a nyitva hagyott kérdéseket, és a törvény módosítása is elképzelhető legyen a tapasztalatok tükrében. Leginkább azon kell dolgozni, hogy miként lehet megvalósítani a törvényalkotók által megálmodott új gyermekvédelmet, és megoldani azokat a problémákat, amelyek akadályozzák a törvény által megfogalmazott elvek gyakorlati érvényesülését.

Hangsúlyozni szeretném azonban, hogy véleményem szerint a törvény megvalósulása elsősorban a gyakorlatban dolgozó szakembereken, vagyis rajtunk, a mi hozzáállásunkon múlik.

1. ábra Az új gyermekvédelmi rendszer az 1997. évi XXXI. törvény alapján

A) A gyermek a vérszerinti családban van

(Alap)ellátás	Szolgáltatás	(Gyámhatósági) intézkedések
<ul style="list-style-type: none"> - rendszeres és - rendkívüli gyermekvédelmi támogatás 	<p>GYERMEKJÓLÉTI SZOLGÁLAT</p> <ul style="list-style-type: none"> (- a családgondozás, - prevenció, - közösségszervezés) - napközbeni gondozás (családi napközi, házi gyermekfelügyelet, bölcsőde) - átmeneti gondozás (helyettes szülőnél vagy átmeneti otthonban szülővel) 	<ul style="list-style-type: none"> - védelembe vétel, - gyerektartásdíj megelőlegezése, (Bírószági) - pártfogó felügyelet

Ebben a szakaszban van lényeges szerepe a különböző intézményeknek és a Gyermekjóléti Szolgálat által működtetett jelzőrendszernek! (2. ábra)

B) A gyermek kikerül a vérszerinti családból

(Szak)ellátás	Szolgáltatás	(Gyámhatósági) intézkedések
<ul style="list-style-type: none"> - területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás - otthont nyújtó ellátások <p>(- gyermekotthon, - nevelőszülő, - más bentlakásos intézmény)</p>	<p>GYERMEKJÓLÉTI SZOLGÁLAT</p> <ul style="list-style-type: none"> - vérszerinti család gondozása, - kapcsolattartás elősegítése. <p>Ebben a szakaszban már nincs meg az önkéntesség, hiszen a szolgálat arra kényszerült, hogy hatósági úton próbálja megoldani a családban felmerült problémát.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - családbafogadás, - ideiglenes elhelyezés - átmeneti és tartós nevelésbe vétel - örökbefogadás, (Bírószági) - javítóintézeti nevelés, - előzetes letartóztatás.

C) A gyermek kikerül a szakszolgáltatásból, mert visszatér a vérszerinti családba, illetve nagykorúvá válik

(Pénzbeli) ellátás	Szolgáltatás	(Gyámhatósági) intézkedések
<ul style="list-style-type: none"> - otthoneremtési támogatás 	<p>GYERMEKJÓLÉTI SZOLGÁLAT</p> <ul style="list-style-type: none"> - utógondozás (a területi gyermekvédelmi szakszolgálat és az elbocsátó intézménnyel együtt) <p>Az utógondozást a gyámhatóság rendeli el.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - utógondozás elrendelése

2. ábra Gyermekvédelmi jelzőrendszer

IRODALOM

- Bíró Endre: A gyerekek jogi helyzetének néhány alapkérdése, Társadalmi Szemle, 1994/10.
- Bíró Endre–Koltai Péter–Papp György: Diákjogok a közoktatási törvényben, Budapest, 1996.
- Bokorné Szegő Hanna: A gyermek védelme a nemzetközi jogban, Acta Humana 1992/9.
- Csókay László–Domszky András–Hazai Vera–Herczog Mária: A gyermekvédelem nemzetközi gyakorlata, Budapest, 1996.
- ENSZ Világ-nyilatkozat a gyermekek életben maradásáról, védelméről és fejlődéséről, Acta Humana, 1992/9.
- Európai Egyezmény a gyermekek jogainak gyakorlásáról, Acta Humana, 1996/24.
- Gárdos Attila–Vajda Éva: A gyermekek jogainak védelme a nemzetközi jogban, Jelentés a gyerekek helyzetéről Magyarországon 1993, Gyermekek Magyarországi Fóruma, Budapest, 1994.
- Gyermek, család, társadalom. Szociális munka gyermekes családokkal. Kézikönyv
- Herczog Mária: A gyermekvédelem dilemmái, Budapest, 1997.
- Kiss Éva: A gyermekek jogairól szóló Egyezmény és a magyar jogrend, Magyar Jog, 1991/12.
- Kiss Éva: A gyermekek jogairól szóló Egyezményből adódó feladatok a Családjogi törvény módosítása kapcsán, Magyar Jog, 1993/9.
- Lévai Miklós: A gyermeki jogok Magyarországon, Gyermek- és Ifjúságvédelem, 1991/1.
- Ludwig Salgo: A gyermeki jogok és a gyermekvédelmi jog elemei, Gyermek- és Ifjúságvédelem, 1990/3.
- Szölösi Gábor: A reform három sarkalatos pontja, Család, Gyermek, Ifjúság, 1996/1.
- Szölösi Gábor: Az Európa Tanács ajánlásai a gyermekeknek nyújtott helyettesítő gondozásról, Család, Gyermek, Ifjúság, 1996/1.
- Tanulmányok és dokumentumok a gyermekvédelem tárgyköréből, Acta Humana, 1992/9.
- Rosa-Maria Torres: A gyermek joga az alapfokú oktatáshoz, Család, Gyermek, Ifjúság, 1996/2.